

Nr 8.

Första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande över motion om åtgärder för främjande av näringslivets utveckling i Norrland.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 15, har herr *Olofsson* och herr *Svedberg, Lage*, hemställt, att riksdagen måtte besluta skrivelse till Kungl. Maj:t om skyndsamt utredning av möjligheterna till åtgärder av i motionen antydd art för främjande av näringslivets utveckling inom de norrländska länen samt till riksdagen inkomma med förslag som av utredningen kan föranledas.

Motionärerna erinrar om de svåra problem, som befolkningen i Norrland har att brottas med, och framhåller att alltför ringa del av exportvinsterna av malm och skog från Norrland återgått till främjande av denna landsdels näringsliv. Vad beträffar vattenkraften finns den största tillgången inom landet i Norrland, men vid utbyggnaderna tillgodoses underskottsområdena i Sydsverige i första hand medan glesbyggda områden, belägna närmare intill kraftkällorna, blir utan elkraft. När staten och de enskilda bolagen exploaterar naturrikedomarna, så borde det vara ett hela landets intresse att en del av vinsterna, som därigenom uppstår, avsättes till en fond till gagn för den landsdel, som avstår naturrikedomen. När kraftkällorna exploateras, så borde av vinsten avsättas t. ex. en tredjedels eller ett halvt öre per kilowatt utvunnen kraft till en fond att förvaltas av länsstyrelsen i det län, inom vilket kraftkällan är belägen, och fördelas för främjande av näringslivets utveckling inom länet.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionen av vattenfallsstyrelsen samt berett samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen tillfälle att yttra sig över densamma.

Vattenfallsstyrelsen anför: Motiveringen till motionsyrkandet innehåller i koncentrerad form vittomfattande synpunkter rörande svårigheter och olägenheter, som föreligga för befolkning och näringsliv i Norrland. Vattenfallsstyrelsen begränsar sig här till vad som rör kraftindustrin och dess utnyttjande av norrländska vattenfall för kraftproduktion. Det framstår som otvetydigt, att motionärerna härutinnan utgå från realistiska förutsättningar dels i fråga om naturkraftens relativa roll för kraftförsörjningen — alltså i jämförelse med de reella kapitalinsatserna i form av arbete, mate-

rial och maskiner — dels i fråga om fördelningen av fördelar och olägenheter vid kraftverksutbyggandet. Motionärerna tala om att »exploatering» av Norrlands kraftkällor pågår och att detta »tyvärr» sker i syfte att tillhandahålla kraft åt förbrukare utanför Norrland, som om det vore fråga om att för all framtid beröva Norrland nu befintliga naturtillgångar. Sådant kan förekomma i fråga om malm- och mineralfyndigheter, åtminstone för lång tid i fråga om malm och möjligen temporärt i fråga om åkerjord genom utsugning av de värdefullaste beståndsdelarna. Men när det gäller vattenkraften är förhållandet det motsatta. Först i och med utbyggandet blir den slumrande naturtillgången användbar, och den kvarblir sedan på platsen med oförändrad storlek och för överskådlig tid framåt. Kraftindustrien är i och för sig inriktad på att tillgodose alla behov utan något geografiskt betingat urval, och tillkomsten av ett kraftverk medför ännu säkrare garantier för att i trakten omkring det uppträdande kraftbehov skola bli tillgodosedda. Något bundet sammanhang mellan stationens kraft och de kraftleveranser, för vilka den användes omedelbart efter idrifttagandet, finnes icke. Om icke annat så tecknas kraftabonnemang numera i regel för högst tio år i taget. Naturtillgången utnyttjas sålunda för behov utanför Norrland endast jämt så länge som det icke finns användning för den inom Norrland, och det utan att dess värde i fortsättningen på något sätt reduceras. Att vattenfallen till en del utbyggas av sådana enskilda företag, vilka ha kraftleveranser enbart inom sydligare landsdelar, ändrar icke något väsentligt i det sakförhållandet, att totaliter sett de successivt tillkommande vattenkraftstationerna i Norrland förstärka underlaget och förbättra förutsättningarna för landsdelens industri och näringsliv i övrigt.

Vad som ur motionärernas synpunkt borde direkt beklagas är väl, att Norrlands näringsliv icke utvecklas så, att det självt i högre grad än som nu är fallet framdriver kraftverksutbyggningar och tager hand om den producerade kraften. Men detta beror väsentligen på ofrånkomliga natur- och befolkningsförhållanden o. d. och kan icke läggas vare sig kraftindustrien eller kraftförbrukarna i andra landsdelar till last. Att det i sydligare landsdelar finns kraftanspråk, som motivera vattenkraftutbyggningar med åtföljande betydande uppoffringar av kapital, är en direkt fördel för de norrländska bygderna, vilka därmed, som redan framhållits, få till förfogande högst väsentliga kraftresurser för framtiden. Kapitaluppoffringen utgör den största insatsen vid utbyggnad av en vattenkraftstation, och dess roll blir proportionsvis ännu större, ifall man medräknat utförandet av de kraftledningarna m. m., som behövas för att föra kraften till den plats, där användning för den finnes. Kraftverksutbyggningarna medföra också fördelar i form av ökade arbetstillfällen och högre skatteunderlag för de berörda kommunerna.

Motionärerna framhålla, att staten och de enskilda bolagen borde avstå

en del av den vinst, som uppstår vid exploateringen av naturtillgångar, till förmån för den landsdel, »som avstår naturrikedomen». De äro därmed, synes det, inne på en ny beskattningsprincip, kännetecknad å ena sidan av att beskattningen lägges på exploaterade naturtillgångar, alltså utbruten malm, skörd av olika slag, avverkad skog, producerad vattenkraft etc., å andra sidan av att skatteintäkterna skola, oberoende av alla kausalsammanhang, förbehållas de lokala områden, enligt motionärerna länen, där respektive naturtillgångar äro belägna. Själva motionsyrkandet begränsas däremot, utan att någon motivering härför angives, till enbart beskattning av kraftproduktionen, alltså till en verksamhet, som såsom ovan angivits icke på något sätt berövar respektive län eller annat område den utnyttjade naturtillgången utan tvärtom tillför området betydande fördelar utan något krav på jämförlig reell uppoffring från området självt.

Det av motionärerna ifrågasatta sättet för stöd åt Norrlands näringsliv har enligt vattenfallsstyrelsens mening icke några sakliga fördelar utan är tvärtom inkonsekvent och utvecklingshämmande. Nackdelarna torde komma att indirekt beröra även Norrland.

Vattenfallsstyrelsens avstyrker sålunda den föreslagna utredningen. Skulle en utredning verkställas, borde den avse undersökning av generell beskattning av exploaterade naturtillgångar till förmån för respektive län eller dylikt och åsyfta ett klarläggande av rättsgrunder för och funktions-sätt av dylik beskattning.

Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen anför bl. a.

Norrland är och har sedan 1800-talets mitt varit i genomsnitt ungefär 2,5 gånger så mycket exportbetonat som det övriga Sverige. Denna Norrlands stora export, som självfallet haft och har den allra största betydelse för vårt lands ekonomi som helhet betraktat, har emellertid medfört, att det norrländska näringslivet blivit betydligt mer konjunkturkänsligt, beroende av växlingarna på världsmarknaden, än det syd- och mellansvenska. I fall av dåliga tider drabbas Norrland relativt hårdare med arbetslöshet och vad därmed sammanhänger såsom följd. Den stora exportbetoningen har också medfört, att den svenska tullpolitiken med en mängd skyddstullar på produkter, som mer eller mindre uteslutande tillverkas i Syd- och Mellansverige, i hög grad gynnar dessa senare landsändar på Norrlands bekostnad. Enligt en av professor Bertil Ohlin gjord och i samband med Härnömässan i Umeå 1944 publicerad beräkning skulle den årliga merbelastningen på Norrland uppgå till omkring 50 miljoner kronor. Norrlandskommittén beräknade på sin tid merbelastningen år 1938 till 40,7 miljoner kronor.

De stora avstånden och de strängare vintrarna göra sitt till i extra belastning för det norrländska näringslivet. Den sedan årtionden tillbaka

pågående utflyttningen från Norrland till sydligare landsdelar verkar på samma sätt. Under de senaste tretton åren, 1940—1952, har Norrland i den inrikes omflyttningen gjort en nettoförlust på närmare 70 000 personer, en förlust, som då den i stort sett omfattar till arbetsför ålder komna ungdomar, betytt en ekonomisk belastning för de norrländska kommunerna och ett svårt handikap för det norrländska näringslivet. Om vård och uppfostran av ett barn under ett år beräknas kosta familj och kommun (exkl. staten) ett genomsnittligt belopp av 1 000 kronor, en otvivelaktigt mycket lågt skattad genomsnittssiffra, skulle 70 000 15-åringar representera ett sparkapital av över en miljard kronor.

Det är obestridligt, att de ovan anförda förhållandena verkat i hög grad hämmande på det norrländska näringslivets utveckling. Som indikator på de sämre möjligheterna kan för övrigt det i Norrland rådande högre kommunala skattetrycket tjäna. Den genomsnittliga kommunalskatten (inkl. landstingsskatten) i de fyra nordligaste länens landskommuner utgjorde år 1951 15,20 kronor. Motsvarande siffra för rikets landskommuner i övrigt var 11,50 kronor. År 1950 voro siffrorna 13,42 kronor respektive 9,13 kronor. Det gäller att vid exploaterandet av de stora norrländska malmtillångarna komma ihåg detta och med alla medel söka motverka de för det norrländska näringslivet ogynnsamma faktorerna.

Med hänvisning till vad ovan anförts tillstyrker delegationen en skyndsamt utredning av möjligheterna till åtgärder för främjande av näringslivets utveckling i Norrland. Delegationen understryker emellertid nödvändigheten av en i vad avser tänkbara åtgärder förutsättningslös utredning, med mål att åt det norrländska näringslivet bereda samma möjligheter som åt det syd- och mellansvenska. De med vattenkraftexploateringen sammanhängande högaktuella frågorna om de norrländska bygdernas förseende med elkraft och om vilket pris denna kraft bör ha utgöra ett problem av sådan storleksordning, att det bör utredas separat och med medverkan jämväl av representanter för norrlandsintressena.

Utskottet delar motionärernas uppfattning om vikten av att näringslivet i Norrland utvecklas så att denna landsdels befolkning kan finna god försörjning, trygghet och trivsel. Utskottet finner emellertid det av motionärerna framlagda förslaget alltför vittsyftande för att läggas till grund för en framställning om utredning. Utskottet har dessutom i sitt utlåtande över motion I: 14 tillstyrkt en inventering av de särskilda problemkomplex, som kan anses föreligga i Norrland. Om en dylik inventering jämte kompletterande utredningar kommer till stånd torde olika åtgärder för tillgodoseende av det norrländska näringslivets utveckling bli föremål för närmare prövning och motionärernas syftemål kan därigenom tillgodoses.

Med hänvisning härtill får utskottet hemställa,
att motion I: 15 ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 24 mars 1953.

På utskottets vägnar:

LARS ANDERSSON.

Närvarande: Se under utskottets utlåtande nr 5.